

ANTOLOGIJA U SVETU PODKASTA

Na primeru „Poezije bez granica“ Padrega O Tuame

Izlazak iz štampe antologije poezije (određenog perioda, lirske vrste, žanra, zemlje, kontinenta) nekada je predstavljao prvorazredni događaj na književnoj sceni. U vreme jugoslovenskog socijalizma nije svakome bilo ni dato da se bavi ozbiljnim književnim izborima. Danas, u sve razuđenijem svetu medija i izdavaštva, pitanje selekcije književnih dela dobija demokratski ton sopstvenih lista kao svedočanstva o pročitano. To nam didaktički preporučuje i Saša Dimoski u romanu *Moje liste* (Treći trg, 2025). Iako pojmovi antologije i izbora nisu identični, u globalnoj mreži u kojoj se nacionalno sve slabije traži, dok za svačije lično ima mesta napretek, kao i za svaku kap vode u okeanu, razlike između pojmova više i nisu toliko važne – sve je u etru, sve je dostupno, pa i prolazno.

Svet podkasta, čija popularnost fantastično raste, čak i kad je književnost u pitanju, s pravom je zainteresovao naše kolege – Jasminu Vrbavac, urednicu TV emisije RTS-a *Vavilon*, koja predstavlja domaće programe ovog tipa, kao i Dejana Simonovića iz Srpskog književnog društva, koji je prošle jeseni organizovao tribinu *Pričamo o podkastu*; tom prilikom su predstavljani programi *Vredno priče* i *Bookvalisti*.

Padreg O Tuama (*Pádraig Ó Tuama*), irski pesnik, teolog i LGBT+ aktivista, autor je jednog od svetski najgledanijih podkasta ove vrste – *Poezija bez granica* (*Poetry Unbound*). Od pojave podkasta 2020. godine, Tuamini programi preuzeti su više od osam i po miliona puta, dok se pedeset odabranih pesama koje je predstavio našlo u britanskom štampanom izdanju pod istim naslovom. U čemu je tajna Irčevog uspeha?

Pored toga što svojim gledaocima pročita izabranu pesmu nekog savremenog pesnika i prenese svoj utisak o njoj, na način koji nije ni akademski ni suvoparan ni hermetičan, već izgovoren jezikom „jednog od nas“, ali onog koji je ipak posvećeni čitalac, Tuama navede i zbog čega mu se baš ta pesma dopada. Najčešće je u pitanju činjenica da ga je pesma podsetila na nešto iz ličnog životnog iskustva (što je, mora se primetiti, prilično prozaična definicija poetskog ukusa). U svakom slučaju, Tuama ne pretenduje na kritičarsku objektivnost izbora; subjektivnost je upravo sve vreme naglašena: ovaj podkast je moj, kao da nam govori njegov autor. Nema sumnje da pesnik referencama na poeziju svojih kolega ističe sopstvenu poetiku, koju na ovaj način dograđuje i učvršćuje u koherentniji sistem estetskih vrednosti. Pesme koje bira odlikuju se uglavnom narativnom formom, s čestim motivima duhovne lirike, ne toliko u izražavanju čvrste vere, koliko u onoj većitoj ljudskoj zamišljenosti nad onostranim, nad onim što ne možemo spoznati.

Ali, da ovaj tekst ne bi ostao mrtvo slovo, ukrasićemo ga malim izborom iz Tuaminog izbora, čime će se čitaocu najbolje predstaviti njegov ukus i pravac, njegov poetski *credo*. S izuzetkom popularnog američkog pesnika Pola Trana, zvezde u usponu, svi ostali pesnici, ovde predstavljeni, dobitnici su najviših nagrada i priznanja engleskog govornog područja.

Kej Miler

KNJIGA POSTANJA

Zamislamo da postoji knjiga u kojoj se samo jedna reč ponavlja,
neka – od čijeg su lomljivog zvuka sve stvari postale; potok
 i prašuma, ptičje pero, plavi kit – i zamislamo

da možemo listati njene stranice svakog dana
 tražeći i izgovarajući *neka* u značenju koje ima samo za nas –
 posrtali bismo ulicama s otvorenim knjigama,

očiju ukrštenih od beskrajnog čitanja; govorili bismo
 u automatskim rimama, svet bi odjekivao – a mi bismo
 nastavljali ukруг, kazujući *neka* i *neka* i *neka*

sve dok nam makar mirni snovi ne budu dati.

Neka bude svetlost, rekao je Bog, a pesnik s Jamajke Kej Miler (*Kei Miller*, 1978) stvorio je od tog početka svega postojećeg ovu malu fantaziju. Dok je biblijsko *neka*, kaže Tuama, smišljeno da odjekne u svesti onih koji su Sveto pismo slušali (jer čitati nisu umeli), Milerovo *neka*, uokvireno aliteracijama, poziva nas na čitanje u kome će se otkriti nešto samo naše, što će učiniti da se osećamo živim.

STONI RAJ

A kad govorim o raju,
onda govorim o svojoj baki
koja mi je rekla da ga uvek nosim
sa sobom, skrivenog, tako
da to niko drugi ne zna.
Na taj način ne mogu ti ga ukrasti, rekla je.
A ako te život pritisne,
prati njegov reljef u svom džepu,
oseti miris njegove borovine na maramici,
bruji njegovu himnu u svom dahu.
A ako pritisak opstaje svakodnevno,
zatvori se u praznu sobu – u hotelu,
hostelu ili kolibi – nađi lampu
i isprazni svoj raj na sto:
svoj beli pesak, zelena brda i tek ulovljenu ribu.
Osvetli ih lampom kao svežu jutarnju nadu
i nastavi da ih gledaš sve dok ne zaspiš.

Pesma Rodžera Robinsona (*Roger Robinson*, 1967), londonskog pesnika trinidadskog porekla, želi da nas sakrije i zaštiti od sveta, pozivajući čitaoca da prepozna sopstvenu stvarnost, romantično poručuje Padreg O Tuama gledaocima svog podkasta.

Ričard Džordžis

EGZORCIZAM/FRIPORT

Kada sam imao osam godina, došao je sveštenik
i poprskao svetom vodicom sva četiri ugla drvene kuće

koja je držala moje roditelje, dva sina, ćerku,
i sve mračniju šumu u svojim ustima.

Sveštenik je mrmljao na latinskom, blagoslovio svakoga
mirišljivim uljem, njegov palac je zastajao

na dnu znaka krsta, na malom
prostoru naših čela gde je Hristos visio –

ali duhovi su dolazili svake noći, sve dok
moj otac nije otvorio kokošje grlo kao Bibliju,

blesak metala okupanog krvlju,
lepet crnog, belog i crvenog perja.

Njegove ruke, nož, izvodili su sopstveni ritual,
hraniti jednom rukom, drugom ubijati.

Ričard Džordžis (*Richard Georges*, 1982), pesnik s Britanskih Devičanskih Ostrva, u Tuaminom tumačenju, iznosi u ovoj pesmi mračnu suprotstavljenost katoličke kolonizatorske religije i starosedelačkih karipskih verovanja, tihi bitku dva oca za patrijarhalnu prevlast nad svešću deteta.

SEDMI KRUG ZEMLJE

Dana 27. aprila 2011. homoseksualni par, Majkl Hemfri i Klejton Kepšou, usmrćen je spaljivanjem u vlastitom domu u Dalasu, u Teksasu.

Glas Dalasa

1

2

3

4

5

6

7

U stihovima o tragičnoj ljubavi i zločinu, spuštenim u fusnote kao u podzemlje, Oušn Vuong (*Ocean Vuong*, 1988), američki pesnik rođen u Vijetnamu, prikazuje dva sveta: onaj javni, oličen u kratkoj vesti objavljenoj u *Glasu Dalasa*, i onaj pravi, skriven „ispod vidljive, prazne površine”. Padreg O Tuama postavlja pitanje: ko me je još potreban Danteov *sedmi krug pakla* kad je za neke ljude taj pakao već ovde, na zemlji? Ima li posle toga mesta za poeziju?

¹ Kao da je moj prst, prateći tvoju ključnu kost iza zatvorenih vrata, bio dovoljan da izbrišem sebe. Da zaboravim da smo sagradili ovu kuću, znajući da neće trajati. Kako zaustaviti žalost, a ne odseći sebi ruke? Još jedna baklja

² uleće kroz kuhinjski prozor, još jedan zalutali golub. Smešno je. Oduvek sam znao da nigde nije toplije nego pokraj svog čoveka. Ali ne sme se. Razumej me kada kažem da se najviše palim kad me opije tvoj miris: tim zemljanim znojem i starim načinima koje svake noći načupam, da bi mi ih dani

³ uskratili. Naša lica na fotografijama raspoređenim po zidu postaju crna. Ne sme se. Samo mi ponovo ispričaj priču o vrapcima što su poleteli iz Rima koji se rušio, plamtećih krila. Kako se propast ugnezдила u svakom stegnutom grlu i naterala ga da peva

⁴ dok se note nisu utkale u ovaj dim što se diže iz tvojih nozdrva. Govori – dok ti glas ne bude ništa drugo do pucketanje ugljenisanih

⁵ kostiju. Ali ne sme se kada se ovi zidovi sruše i samo varnice, a ne vrapci, izlete. Kada dođu da proseju ovaj pepeo i iščupaju mi jezik, ovu ružu stegnutu u pesnicu, ugljenisanu i ugušenu u tvojim mrtvim

⁶ ustima. Svaka crna latica eksplodirala je onim što je ostalo od našeg smeha. Smeh pretvoren u pepeo u vazduh u med u dušu u bebu, dragi, pogledaj. Pogledaj koliko smo srećni što smo postali jedno, a i dalje ostali

⁷ Amerikanci.

Ada Limon

ČUDESNA ŽENA¹

Stojeći na uzvišici iznad mutnog Misisipija,
 pošto je doktor iz urgentnog centra upravo rekao: *Pa,*
ponekad se dešavaju sranja, opet se osećam hitra i jaka
 za Nju Orleans. Pilule protiv bolova smotane su
 u tašnu, zajedno sa *Pomozi bože*. Trebalo mi je
 neko vreme da priznam, ja vodim pobesnelu bitku
 sa svojim telom, kičmeni stub trideset pet stepeni
 savijen, vrtoglavica dolazi i odlazi kao zlikovac iz
Di-Si crtaća kog niko ne može ubiti. Nevidljivi bol je i
 blagoslov i prokletstvo. *Uvek izgledaš tako srećno*,
 rekao je jednom neki neznanač kad sam prebacila svoj kez
 na pozitivnu stranu. Ali tog dana, sama na obali reke,
 uz zvuke limenog orkestra s parobroda „Načez”,
 ugledala sam krajičkom oka neku devojkicu, upola mlađu od mene,
 odevenu, bez ikakvog uočljivog razloga, u kostim *Čudesne žene*.
 Šepurila se u punoj snazi i slavi, nepobediva,
 večna, a kad sam stala da aplaudiram (jer ko ne bi),
 ona se naklonila i zauzela pozu
 kao da je znala da mi je potreban mit –
 žena, kraj reke, neuništiva.

Ko je ta žena iz poslednjeg stiha, Kalifornijke Ade Limon (*Ada Limón*, 1976), pita se Tuama – ona u kostimu, žena-superheroj, s kojom pesnikinja želi da se poistoveti, ili upravo ona što nam se obraća, koja je začas zaboravila na bol u kostima, ili je to svaka žena, kako bi, u dobroj poeziji, i trebalo da bude?

¹ *Wonder Woman*, američki superherojski film iz 1984. (*Prim. prev.*)

BIOLUMINISCENCIJA

Postoji tama toliko duboko ispod mora da stvorenja stvaraju sopstvenu svetlost. Ovaj podvig, ovaj čin prilagođavanja, mogla bih reći, prelep je

iako su stvorenja odvratna. Riba-fenjer. Riba-sekirica. Riba-zmija.

Ja, nimalo drukčije od njih, založila sam lepotu da zavirim u svet skriven

večnom tamom. Živela sam od materije što je padala, nesvesna odakle i zašto materija pada, i od stvorenja slabijih od mene, zavedenih

mojim osvetljenjem. Moje odvratno lice se otvaralo, iznenada, da ih odvede u tamu tamniju i večniju od ovog podvodnog

podzemlja. Plivala sam i plivala nikuda i nigde.

Ja, nakon toliko izolacije, toliko ravnodušnosti, nastavila sam da se krećem

čak i ako je kretanje značilo samo čekanje, plutanje u mestu. Tako duboko dole, tako daleko od ostatka života, zemaljskog, omogućenog i time

zavisnog od svetlosti, radila sam ono što sam morala. Vrebala sam. Ubijala.

Želela sam da osetim u svom telu svoje telo na delu, nastojeći da ostanem

živa. Plivala sam. Nastavljala da se krećem. Čekala. Našla sam sebe bez smisla, bez promišljanja smisla u to vreme, u vremenu, u društvu

stvorenja koja su, odvratna poput mene, morala biti svoje sopstveno osvetljenje. Svoj sopstveni bog. Svoj sopstveni postanak. Često smo se svađali. Često se spajali

poput riba-udica. Krv sa krvlju. Žudnja sa žudnjom. Bili smo neukroćeni.

Nepripitomljeni. Lepi u našoj divljini i divljaštvu. U najekstremnijim uslovima

dokazali smo da život može postojati. Ja postojim. Ja sam svoj život, pomislila sam, približavajući se konačno dnu mora. Ali to nije bilo dno. To nije bilo more.

Zajednice sastavljene od ljudi s ožiljcima, kaže Tuama, i same nanose ožiljke. Pol Tran (*Paul Tran*), američki pesnik i transrodna osoba, što nam govori i svojim umetničkim prezimenom (Tuama pesnika engleski korektno oslovljava s „oni”), objavio je pesme u *The New Yorker*-u, *The Nation*-u i seriji godišnjih antologija *Best American Poetry*, dok je njegovu/njenu prvu knjigu poezije štampao *Penguin* 2022. U pesmi o bićima s dna tamnog mora opevan je poniženi i uvređeni svet LGBT+ zajednice.

Padreg O Tuama

JEDINA STVAR

Mora da je postojao neki drugi ja, koji je
živeo u nekom drugom vremenu, koji je shvatio da
zna onu jedinu stvar koja će me spasiti.

I mora biti da je pronašao mali prozor,
otvorio ga – i viknuo kroz njega
spasonosni zvuk, da bi me spasao.

I mora da je osetio neuspeh, siguran sam,
taj drugi ja, jer nije uspeo, radio je, a nije me
spasao od drugih stvari koje su me potukle.

I mora da je sedeo, kao neki tužni bog
iz još tužnijeg Svetog pisma, i plakao zbog svega
što nije uspeo da uradi, imao je tako malo vremena. I

celog svog života, ja sam se penjao na male
prozore – otvarao ih – i izgovarao
jedinu stvar koju sam mogao reći: hvala ti.

Ovaj izbor poezije ne bi bilo fer završiti bez predstavljanja jedne od pesama Padrega O Tuame, urednika podkasta *Poezija bez granica*, iako on publici, naravno, nikad ne predstavlja sopstveno delo (vrlina koja, na primer, u antologijama srpske poezije nije uvek bivala poštovana). „Jedina stvar” refleksivna je pesma o spasenju i zahvalnosti, baš kako i priliči jednom pesniku/teologu.